

УДК 373.5.091.12

DOI: 10.32820/2074-8922-2019-65-84-94

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК УМОВА ПОЛІПШЕННЯ ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

©Тарасенко І. М.

Департамент освіти Харківської міської ради

Інформація про автора:

Тарасенко Ірина Михайлівна: ORCID 0000-0001-9279-3877; tarasenko_im@ukr.net; головний спеціаліст відділу Департаменту освіти Харківської міської ради: пл. Конституції 7, м. Харків, 61003, Україна.

У статті розглянуто поняття інтелектуальний капітал учасників освітнього процесу в контексті умов поліпшення іміджу закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО). Проаналізовано статті науковців щодо створення іміджу закладів освіти та інтелектуального капіталу організацій та установ цієї сфери. Визначено умови поліпшення іміджу ЗЗСО, якими є особистий імідж керівника ЗЗСО, інтелектуальний капітал учасників освітнього процесу, соціально-психологічний клімат колективу, зовнішній вигляд закладу освіти тощо.

Класифіковано та охарактеризовано складові інтелектуального капіталу ЗЗСО: інтелектуальну власність, кваліфікаційний потенціал педагогів, інформаційно-методичне забезпечення, забезпечення кадрового розвитку, партнерські комунікації та навчальні досягнення здобувачів освіти. У роботі наголошено, що питанню визначення структури інтелектуального капіталу ЗЗСО та особливо його впливу на поліпшення іміджу ЗЗСО науковцями приділено недостатню увагу. Обґрунтовано залежність індексу іміджу ЗЗСО від індексу інтелектуального капіталу його учасників (педагогічних працівників та здобувачів освіти). Зокрема, висвітлено результати проведеного дослідження із застосуванням методів анкетування, документального аналізу, індикаторної оцінки інтелектуального капіталу ЗЗСО, спостереження та ін. Під час дослідження враховано думку щодо іміджу закладів освіти представників органу громадсько-державного управління освітою, яким у місті Харкові з 2015 року є Харківська міська батьківська рада. Визначено сутність інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу, як одну з умов поліпшення іміджу ЗЗСО.

У роботі для використання керівниками ЗЗСО розроблено та обґрунтовано факторно-критеріальна модель оцінки рівня розвитку інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу. Підкреслено, що оцінювання критеріїв, наведених у моделі, здійснюється шляхом використання різних методів: вивчення документів, співбесід, анкетування, проведення експертної оцінки тощо. Акцентовано увагу на тому, що розроблена модель може слугувати керівникам ЗЗСО для оцінювання, а в подальшому – для підтримування та розвитку інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу, що суттєво вплине на внутрішнє забезпечення якості надання освітніх послуг закладом освіти.

Ключові слова: імідж, імідж закладу загальної середньої освіти, умови поліпшення іміджу закладу загальної середньої освіти, інтелектуальний капітал, складові інтелектуального капіталу закладу загальної середньої освіти.

Тарасенко І.М. "Интеллектуальный капитал участников образовательного процесса как условие улучшения имиджа заведения общего среднего образования»

В статье рассмотрено понятие интеллектуальный капитал участников образовательного процесса как одного из условий улучшения имиджа учреждения общего среднего образования (УОСО). Проанализированы статьи ученых относительно создания имиджа учреждения образования и интеллектуального капитала организаций и учреждений этой сферы. Определены условия улучшения имиджа УОСО, которыми, по нашему мнению, есть личный имидж руководителя УОСО, интеллектуальный капитал участников образовательного процесса, социально-психологический климат коллектива и внешний вид учреждения образования и т.п.

Классифицированы и охарактеризованы составляющие интеллектуального капитала УОСО: интеллектуальная собственность, квалификационный потенциал педагогов, информационно-методическое обеспечение, обеспечение кадрового развития, партнерские коммуникации и учебные достижения учащихся. В работе отмечено, что вопросу определения структуры интеллектуального капитала УОСО, и особенно его влияния на улучшение имиджа УОСО учеными уделено

недостаточное внимание. Обоснована зависимость индекса имиджа УОСО от индекса интеллектуального капитала участников образовательного процесса (педагогических работников и учащихся). В частности, отражено результаты проведенного исследования с применением методов анкетирования, документального анализа, индикаторной оценки интеллектуального капитала УОСО, наблюдения, мониторинга и др.

Во время исследования учтено мнение касательно имиджа учреждений образования представителей органа общественно-государственного управления образованием, которым в городе Харькове с 2015 года считается Харьковский городской родительский совет. Определена сущность интеллектуального капитала участников образовательного процесса как одно из условий улучшения имиджа УОСО.

В работе для использования руководителям УОСО разработана и обоснована факторно-критериальная модель оценки уровня развития интеллектуального капитала участников образовательного процесса. Подчеркнуто, что оценивание критериев, приведенных в модели, осуществляется путем использования разных методов: изучение документов, собеседований, анкетирования, проведения экспертной оценки и т.п. Акцентировано внимание на том, что разработанная модель может служить руководителям УОСО для оценивания, а в дальнейшем - для поддержания и развития интеллектуального капитала участников образовательного процесса что существенно повлияет на внутреннее обеспечение качества предоставления образовательных услуг учебным учреждением.

Ключевые слова: имидж, имидж учреждения общего среднего учреждения, условия улучшения имиджа учреждения общего среднего образования, интеллектуальный капитал, составляющие интеллектуального капитала учреждения общего среднего образования.

I. Tarasenko "Intellectual capital of the participants in the educational process as a condition for improving the image of a general secondary education institution"

The article deals with the concept of intellectual capital of the participants in the educational process in the context of improving the image of an institution of general secondary education. The paper analyses scientific articles dedicated to the question of creating the image of education institutions and intellectual capital of organisations and establishments in this sphere. The conditions for improving the image of a general secondary education institution include the personal image of its headmaster, intellectual capital of the participants in the educational process, social and psychological ambiance of the work environment, exterior of the education institution, etc.

The paper classifies and characterises components of the intellectual capital of a general secondary education institution, which include intellectual property, qualification potential of its teachers, information and methodological support, opportunities for professional development, cooperative communication and educational achievements of the recipients of education. The article places special emphasis on the fact that the question of defining the structure and especially the importance of the intellectual capital of an institution of general secondary education for improving its image has attracted insufficient scientific attention. The dependence of the image index of a general secondary education institution on the index of the intellectual capital of its participants (pedagogical personnel and students) is substantiated. In particular, the paper highlights the results of the research which required using the methods of questioning, documentary analysis, indicator evaluation of the intellectual capital of general secondary education institutions, observation, etc. The survey took into account the opinion on the education institution image expressed by members of the public and state administration of education, which since 2015 has been represented in Kharkiv by the Kharkiv City Parent Council. The essence of the intellectual capital of the participants in the educational process is defined as one of the conditions for improving the image of a general secondary education institution.

The factorial and criterion model of assessing the level of the intellectual capital of the educational process participants has been developed and substantiated to be used by the heads of general secondary education institutions. The paper highlights that the criteria given in the model should be assessed using different methods such as interviewing, questioning, expert evaluation, etc. Particular attention is drawn to the fact that the model can be used by school principals for evaluating and, subsequently, supporting and developing the intellectual capital of the participants in the educational process, which will significantly affect the internal quality assurance of educational services.

Keywords: image, image of a general secondary education institution, conditions for improving the image of a general secondary education institution, intellectual capital, components of the intellectual capital of a general secondary education institution.

Постановка проблеми. Реформування системи загальної середньої освіти в Україні поставило на порядок денний низку актуальних питань. Зокрема Законом України «Про освіту» акцентовано увагу на автономії ЗЗСО як фінансовій і академічній, так і кадровій та організаційній. Сьогодні керівник безпосередньо управляє закладом освіти та відповідає за фінансово-господарську, освітню та інші сфери його діяльності [3]. Законом також унормовано принцип права особистості на освіту шляхом її здобуття у різних формах і різних видах, що, безумовно, сприяє неабиякій конкуренції на ринку надання освітніх послуг. Це спонукає керівника ЗЗСО дбати про репутацію закладу та працювати над формуванням його позитивного іміджу. Разом із тим, існують приклади недовіри з боку здобувачів освіти (батьків або осіб, які їх замінюють) до якості надання освітніх послуг певними закладами освіти, що значною мірою зумовлено емоційним сприйняттям їх іміджу, яке викликано зокрема і тим, що керівники недооцінюють важливість умов поліпшення іміджу закладу, зокрема розвитку інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу. Необхідність вирішення цієї проблематики й обумовило актуальність представленої роботи.

Аналіз досліджень і публікацій. У процесі підготовки цієї статті нами було проаналізовано наукові дослідження, що стосуються формування іміджу закладу освіти, а також інтелектуального капіталу ЗЗСО.

Огляд наукової літератури засвідчив, що проблема формування іміджу закладу загальної середньої освіти є досліджуваною, і доволі часто зустрічається у дослідженнях учених. Феномен «іміджу» в освіті викликаний динамічним розвитком процесів, реформування освіти України. Проблему формування іміджу закладу освіти вивчали такі вітчизняні вчені, як К. Атаманська, Л. Даниленко, І. Зуєвська, М. Піскунов, Л. Присяжнюк, С. Сушко, М. Самохін, О. Ткаченко тощо. Дослідження цих науковців ґрунтуються на підходах до формування позитивного іміджу особистості та організації, визначеними відомими зарубіжними вченими Л. Брауном, М. Спіллейном, Б. Брюсом, Б. Джи, Н. Енкельманом, О. Перелігіною, А. Панасюком, Г. Почепцовим тощо.

За результатами проведеного аналізу можемо стверджувати, що складний зведений процес формування позитивного іміджу закладу освіти науковцями вивчається в різних площинах.

Так, С. Сушко виділяє внутрішній напрям як процес формування середовища творчості та соціально-психологічного клімату в колективі [13]. Ця складова включає в себе підтвердження та запровадження нововведень до діяльності учасників освітнього процесу (членів адміністрації, учителів, учнів); створення творчої команди, налагодження оптимальних міжособистісних відносин у колективі, становлення духу закладу тощо. Зовнішній напрям формування позитивного іміджу закладу освіти відбувається під час його взаємодії із соціальним середовищем. До нього належить оформлення приміщення, підготовка ділових паперів, інформаційних проєктів, буклетів, презентацій освітнього закладу, розроблення проєкту його розвитку тощо [14].

І. Зуєвська вважає, що позитивний імідж освітнього закладу визначаються наявністю тривалої освітньої стратегії; сприятливим морально-психологічним кліматом; професійним педагогічним колективом; наявністю об'єднаного дитячого колективу та його керівних органів; культом колективних традицій, проведенням свят; постійним саморозвитком, об'єднаним спільною справою дитячого, батьківського та вчительського колективів; наявністю яскравої зовнішньої атрибутики тощо [4].

О. Ткаченко зауважує, що імідж є соціокультурним феноменом, природа якого полягає в його аксіологічній детермінованості, жорсткому зв'язку із системою цінностей, норм і мотивів діяльності не лише тих, хто його створив (розробників), а й об'єктів впливу. При цьому вирішальну роль у формуванні та просуванні іміджу відіграють саме цінності, які найбільше визначають соціокультурний зміст образу [16].

К. Атаманська доходить висновку, що імідж треба розглядати в царині комунікативних відносин між педагогом та здобувачем освіти. Також дослідниця зазначає, що імідж закладу освіти є індикатором якості освітньої послуги в умовах конкуренції. Позитивний імідж є головним критерієм успішності особистості або ефективного розвитку організації [2].

Однак, незважаючи на різноманіття праць, присвячених темі формування іміджу закладу освіти, ученими недостатньо вивчено питання щодо умов поліпшення його іміджу саме закладу загальної середньої освіти, що набуло додаткової актуальності в умовах реалізації Концепції Нової української школи.

Згідно з Академічним тлумачним словником української мови одним із визначень поняття «умова» є необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь. Визначимо, які обставини сприяють поліпшенню іміджу ЗЗСО.

Це особистий імідж керівника ЗЗСО, інтелектуальний капітал учасників освітнього процесу, соціально-психологічний клімат колективу та зовнішній вигляд закладу освіти.

Під час вивчення наукових джерел, зокрема було з'ясовано, що здебільшого поняття «інтелектуальний капітал» розглядається вченими в економічній площині.

Т. Стюарт досліджує "інтелектуальний матеріал", що складається зі знань і досвіду, які можуть бути використані для створення багатства, а також звертає увагу на інтелектуальну власність. Варто відзначити, що інтелектуальна власність є юридично-визначеною як власність на патенти, торгові марки та авторські права [11].

Л. Мельник визначає інтелектуальний капітал як інтелектуальні задатки особистості в комплексі з матеріальними та нематеріальними засобами, які застосовуються нею в процесі інтелектуальної праці [9].

В.Іноземцев зауважує, що інтелектуальний капітал – це інформація й знання, які відіграють роль «колективного мозку», що акумулює наукові й повсякденні знання працівників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, спілкування й організаційну структуру, інформаційні мережі та імідж підприємства [6].

М. Ескіндаров вважає, що інтелектуальний капітал – це система характеристик, що визначають здатність людини, тобто якість робочої сили (працівника підприємства, фірми або корпорації), що створює товар чи послуги, в цілях їх відтворення на основі персоніфікованого економічного інтересу кожного суб'єкта і їх сукупності [11].

Вивченню питання розвитку інтелектуального капіталу в закладах освіти, зокрема вищої, приділена увага в роботах В. Геєця, Ю. Іванова, В. Кременя, Т. Оболенської, А. П. Панкрухіна, С. Ілляшенко, І. Піняк та інших.

Учений С. Ілляшенко вбачає інтелектуальний капітал сукупністю інтелектуальних ресурсів і здатностей до їх реалізації, які забезпечують умови тривалого розвитку закладу вищої освіти на основі

генерації, накопичення і використання інформації і знань (фактів і правил) [5]. Учений визначає структуру інтелектуального капіталу, яка, на його думку, складається зі знання і досвіду, документації та права, наукової продукції, інформаційних систем та технологій, інформації та зв'язків.

І. Піняк окреслює складові структури інтелектуального капіталу ЗВО, якими, як вважає вчена, є такі: людський капітал, соціальний капітал, ринкові (маркетингові) активи та інтелектуальна власність як актив [10].

Інтелектуальна власність розглядається вченими як право на продукти розумової діяльності людини, є нематеріальним благом, зберігається за його авторами й може використовуватись іншими особами лише за узгодженням з ними, крім випадків, зазначених у законодавстві.

Як зауважили у своєму дослідженні В.Лунячек та Н.Кравчук, актуальним наразі є обґрунтування компетентнісної моделі працівників ЗЗСО в царині інтелектуальної власності. До продуктів інтелектуальної власності педагогів закладів загальної середньої освіти можна віднести художні та літературні твори, підручники, лекції, монографії, семінари, інноваційно-педагогічні технології, використання певних педагогічних прийомів тощо [7].

Кваліфікаційна категорія, як зазначає О. Малишева, «рівень кваліфікації, професіоналізму та результативності педагогічної праці, що відповідає нормативним критеріям і забезпечує працівникові можливість вирішувати професійні завдання певного рівня складності» [8]. Знання та досвід педагогів, а отже, і їх інтелектуальний капітал, можна оцінити показником рівня кваліфікації. Відповідно до Переліку кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогічних працівників, затвердженого Постановою Кабінету від 23 грудня 2015 р. № 1109 [12]. Для педагогів установлено чотири кваліфікаційних категорії: спеціаліст вищої категорії, спеціаліст першої категорії, спеціаліст другої категорії, спеціаліст.

Ступінь розвитку персоналу будь-якої установи визначає ефективне функціонування організації. В сучасних умовах теоретичні знання, уміння та практичні навички мають властивість швидко змінюватися. Тому здатність установи постійно розвивати свій персонал є одним із прогресивних факторів забезпечення

конкурентоспроможності установи на ринку, зокрема і освітніх послуг [14].

Одним із важливих елементів інтелектуального капіталу закладу освіти вважаємо інформатизацію освітнього процесу на базі впровадження сучасних інформаційних технологій у процес навчання.

Як підкреслюють учені, можливості інформаційно-комунікаційних технологій можуть забезпечити реальний прорив у формуванні інтелектуального капіталу та іміджу ЗЗСО в цілому.

Мета роботи полягає у визначенні складових інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу в теоретичному та практичному обґрунтуванні важливості впливу їх інтелектуального капіталу на поліпшення іміджу ЗЗСО, а також у розробленні факторно-критеріальної моделі

оцінювання рівня інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. Ми наголошували вище, виходячи з праць учених із вивчення структури інтелектуального капіталу закладів освіти, що питанню визначення структури інтелектуального капіталу ЗЗСО та особливо його впливу на поліпшення іміджу ЗЗСО приділяється недостатня увага.

Нами було зроблено спробу класифікувати складові інтелектуального капіталу закладу загальної середньої освіти такі як інтелектуальну власність, кваліфікаційний потенціал педагогів, інформаційно-методичне забезпечення, забезпечення кадрового розвитку, партнерські комунікації та навчальні досягнення здобувачів освіти (Табл. 1).

Таблиця 1.

Складові інтелектуального капіталу закладу загальної середньої освіти

З нашої точки зору, заслуговує на увагу впровадження систем інтерактивних технологій, комп'ютерних систем, а також мережі Інтернет.

Наявність сучасних інформаційно-методичних матеріалів забезпечує основу для ефективного здійснення освітнього процесу.

Нова українська школа вибудовується на принципах партнерської взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Комунікація між учасниками освітнього процесу, одними з яких є батьки здобувачів освіти, є інструментом побудови довіри і репутації ЗЗСО, а отже, і його іміджу.

Каналами комунікацій можна вважати сайт ЗЗСО, їх сторінки в соціальних мережах, засоби масової інформації, прямі зустрічі з батьківською громадськістю, конференції тощо.

Формування партнерських комунікацій, а відтак і довіри, сприятиме компетентності і

професіоналізму, орієнтації освітніх послуг на потреби громадян, авторитету і репутації закладу, позитивних відгуків про діяльність ЗЗСО.

Складовою інтелектуального капіталу ЗЗСО є, на нашу думку, і результати навчальних досягнень здобувачів освіти, які можуть бути виміряні рівнем середнього балу участі випускників закладу в зовнішньому незалежному оцінюванні.

Для досягнення поставленої в роботі мети нами було проведено дослідження з вивчення інтелектуального капіталу як однієї з умов поліпшення іміджу.

З метою діагностики іміджу закладів освіти міста Харкова, зважаючи на те, що партнерським індикатором іміджу школи є уявлення про заклади представників органу громадсько-державного управління освітою, нами було проведено анкетування членів Харківської міської батьківської ради (ХМБР)

(всього – 40 осіб). ХМБР є дорадчим органом Департаменту освіти Харківської міської ради з 2015 року. Діяльність ХМБР спрямована на забезпечення взаємодії батьківської громадськості міста з органами місцевого самоврядування з метою врахування потреб та інтересів батьків міста, захисту їх прав при формуванні та реалізації міської політики в галузі освіти, а також в цілях здійснення громадського контролю за реалізацією освітніх проектів та цільових програм. ХМБР користується авторитетом серед населення міста. Цим органом державно-громадського управління за п'ять років діяльності вивчено роботу закладів освіти міста Харкова, серед яких зокрема 85% складають ЗЗСО. ХМБР проводилися також іміджеві та просвітницькі заходи. Прослідковуються партнерські відносини ХМБР із Харківською міською організацією учнівського самоврядування та Радою керівників закладів освіти м. Харкова.

Отже, на першому етапі проведення анкетування членам ХМБР запропоновано встановити вагомість таких факторів поліпшення іміджу ЗЗСО як особистий імідж його керівника, інтелектуальний капітал учасників освітнього процесу, соціально-психологічний клімат колективу, зовнішній вигляд закладу.

Оцінка умов проводилася при використанні бального методу, коли кожному критерію надана експерта оцінка в балах, а потім оцінено його вагомість (В.₁, В.₂, В.₃, В.₄). Зокрема запропоновані умови поліпшення іміджу ЗЗСО респондентами оцінено таким чином: В.₁ набрано інтелектуальним капіталом учасників освітнього процесу, В.₂ – особистим іміджем керівника, В.₃ – соціально-психологічним кліматом колективу, В.₄ –

зовнішнім виглядом закладу. Отже, за результатами анкетування встановлено, що на думку одних із учасників освітнього процесу, якими є батьки, найвагомішою умовою для поліпшення іміджу ЗЗСО є інтелектуальний капітал учасників освітнього процесу ЗЗСО.

Наступним етапом було визначення думки представників батьківської громадськості Харкова щодо трьох ЗЗСО міста Харкова, які знаходилися б на найвищому щаблі шкали сформованості позитивного іміджу, а також трьох ЗЗСО, які б на цій шкалі знаходилися знизу. Відтак анкетованими визначено ЗЗСО_1, ЗЗСО_2, ЗЗСО_3 з найвищим рівнем іміджу серед харківських закладів загальної середньої освіти та ЗЗСО_4, ЗЗСО_5, ЗЗСО_6 – з найнижчим рівнем сформованості позитивного іміджу (цифрою позначено індекс іміджу ЗЗСО).

З метою доведення впливу інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу на сформованість позитивного іміджу ЗЗСО нами було проведено дослідження, основним завданням якого стало доведення залежності індексу іміджу ЗЗСО від індексу інтелектуального капіталу педагогічних працівників та здобувачів освіти. У процесі дослідної роботи нами було використано такі методи, як документальний аналіз, метод індикаторної оцінки інтелектуального капіталу ЗЗСО, спостереження, моніторинг.

Для оцінки індексу інтелектуального капіталу педагогічних працівників нами проаналізовано індикатор щодо даних про кваліфікаційні категорії вчителів зазначених вище шести шкіл. За результатами аналізу річних планів закладів освіти виявлено розподіл педагогів шкіл за кваліфікаційними категоріями (Рис.1, Рис.2).

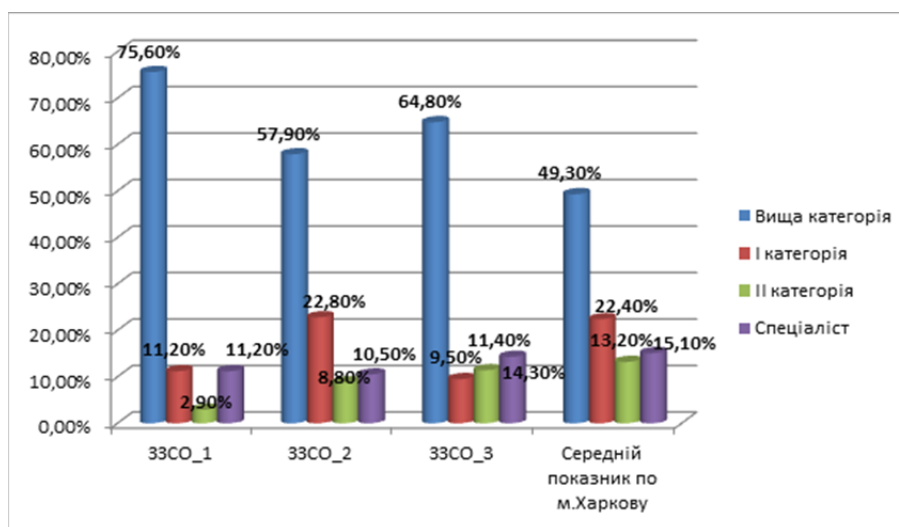

Рис.1. Розподіл педагогів ЗЗСО з високим індексом позитивного іміджу за кваліфікаційними категоріями у 2019/2020 навчальному році.

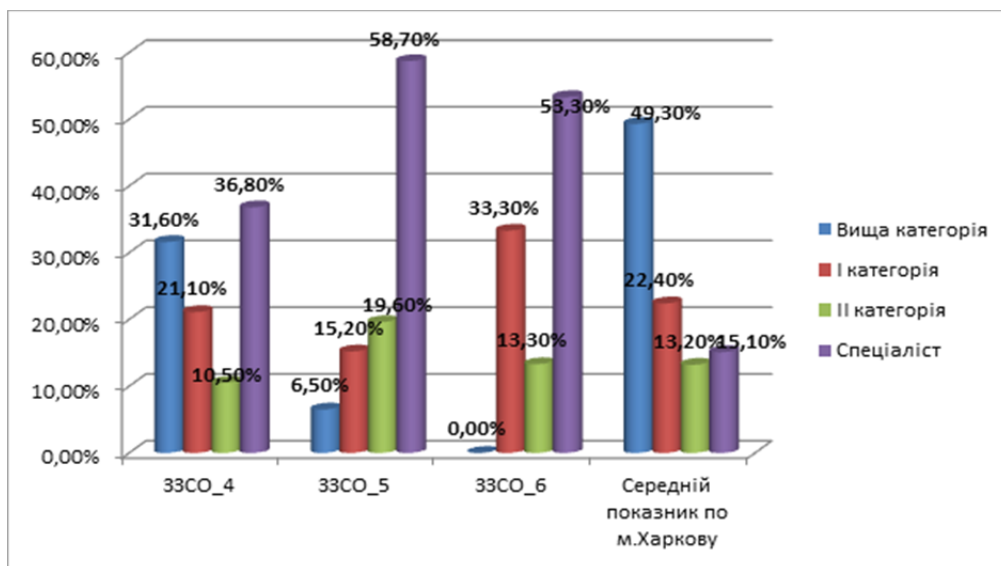

Рис. 2. Розподіл педагогів ЗЗСО з низьким індексом позитивного іміджу за кваліфікаційними категоріями у 2019/2020 навчальному році

Сумарний показник відсотку педагогів вищої та першої кваліфікаційної категорії склав у ЗЗСО_1 – 86,8%; у ЗЗСО_2 – 80,7%; у ЗЗСО_3 – 74,3%; у ЗЗСО_4 – 52,7%; у ЗЗСО_5 – 21,7%; у ЗЗСО_6 – 33,3%. Отже, індекс інтелектуального капіталу педагогів ($P_1, P_2, P_3, P_4, P_5, P_6$) аналізованих шкіл практично відповідає індексу їх іміджу: у ЗЗСО_1 – P_1 , у ЗЗСО_2 – P_2 , у ЗЗСО_3 – P_3 , ЗЗСО_4 – P_4 , ЗЗСО_5 – P_6 , у ЗЗСО_6 – P_5 .

Для визначення індексу інтелектуального капіталу здобувачів освіти нами було взято індикатор середнього балу участі випускників ЗЗСО у зовнішньому незалежному оцінюванні. Ця система оцінювання навчальних досягнень є однією зі стабільних систем, що функціонує злагоджено. Результати визначення середнього балу участі випускників ЗЗСО в ЗНО показано на Рис.3

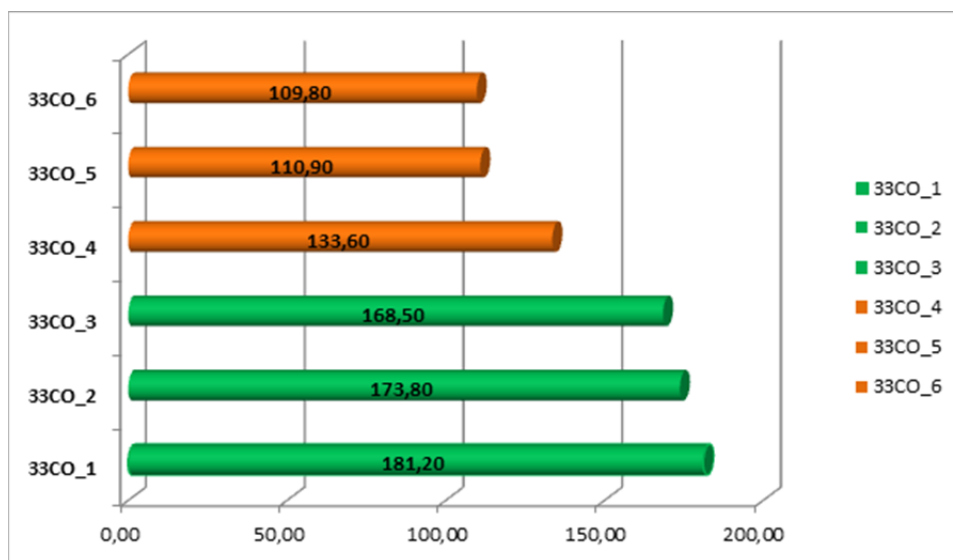

Рис.3. Визначення середнього балу участі випускників ЗЗСО в зовнішньому незалежному оцінюванні в 2019 році

Звертає увагу на себе той факт, що індекс середнього балу участі випускників закладів загальної середньої освіти відповідає також індексу іміджу.

За результатами проведеного нами дослідження може бути доведено, що імідж ЗЗСО залежить від інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу.

Отже, перед керівниками ЗЗСО, які приділяють увагу поліпшенню іміджу керованого закладу, стоїть завдання: розвивати інтелектуальний капітал учасників освітнього процесу.

У процесі проведення дослідження нами було розроблено факторно-критеріальну модель оцінювання рівня інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу (Табл. 2).

Таблиця 2.

Факторно-критеріальна модель оцінювання рівня інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу ЗЗСО

Фактор (F)	Вагомість факторів (Mn)	Критерії оцінки факторів (J)	Вагомість критерію (Vn)	Оцінка критерію, Kn
1	2	3	4	5
1. Інтелектуальна власність $F_1 = m_1(V_1K_1 + V_2K_2 + V_3K_3)$	0,15	1. Наявність у ЗЗСО педагогічних працівників, які є авторами підручників, посібників, художніх творів, монографій, технологій тощо 2. Наявність у ЗЗСО педагогів, які мають персональні сайти, блоги тощо. 3. Наявність у ЗЗСО напрацювань у рамках підготовки учнів до участі у Малій академії наук	$V_1 = 0,35$ $V_2 = 0,35$ $V_3 = 0,30$	
2. Кваліфікаційний потенціал педагогів $F_2 = m_2(V_4K_4 + V_5K_5 + V_6K_6 + V_7K_7)$	0,20	1. Рівень участі педагогів в інноваційній, дослідно-експериментальній роботі 2. Рівень залучення педагогів закладу освіти у якості освітніх експертів 3. Рівень результатів інноваційної діяльності вчителя закладу 4. Наявність у ЗЗСО педагогів вищої та першої кваліфікаційної категорії.	$V_4 = 0,25$ $V_5 = 0,25$ $V_6 = 0,25$ $V_7 = 0,25$	
3. Інформацій-но-методичне забезпечення $F_3 = m_3(V_8K_8 + V_9K_9 + V_{10}K_{10} + V_{11}K_{11})$	0,15	1. Наявність у ЗЗСО комп'ютерів та іншого технічного обладнання, програм, доступу до мережі Інтернет тощо 2. Рівень сформованості інформаційної культури та комп'ютерної грамотності педагогів. 3. Рівень знань педагогів щодо навичок впевненого користувача у використанні комп'ютерних технологій, офісних програм. 4. Наявність у ЗЗСО відповідного програмного забезпечення, що відповідало б освітнім програмам.	$V_8 = 0,25$ $V_9 = 0,25$ $V_{10} = 0,25$ $V_{11} = 0,25$	
4. Забезпечення кадрового розвитку $F_4 = m_4(V_{12}K_{12} + V_{13}K_{13} + V_{14}K_{14})$	0,15	1. Рівень використання педагогами закладу різних форм підвищення кваліфікації 2. Відповідність напрямів підвищення кваліфікації педагогів освітній програмі закладу освіти 3. Рівень простеження в закладі освіти зростання якісно-кваліфікаційного рівня педагогічних працівників	$V_{12} = 0,35$ $V_{13} = 0,30$ $V_{14} = 0,35$	
5. Партнерські комунікації $F_5 = m_5(V_{15}K_{15} + V_{16}K_{16} + V_{17}K_{17})$	0,15	1. Рівень системності комунікацій педагогічних працівників з батьками. 2. Стан використання для комунікування інтерактивної інтернет-платформи чи інших онлайн-ресурсів 3. Рівень оцінювання батьками результатів комунікування	$V_{15} = 0,35$ $V_{16} = 0,30$ $V_{17} = 0,35$	
6. Навчальні досягнення здобувачів освіти $F_6 = m_6(V_{18}K_{18} + V_{19}K_{19} + V_{20}K_{20})$	0,20	1. Результати зовнішніх моніторингів навчальних досягнень випускників. 2. Результати ДПА у початковій, базовій та старшій школі. 3. Результати аналізу середнього балу класів за підсумками семестрового і річного оцінювання.	$V_{18} = 0,35$ $V_{19} = 0,35$ $V_{20} = 0,30$	

У розробленій моделі абсолютний показник (F) є відображенням загального рівня інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу. Параметр складається із суми факторів і оцінюється за формулою: $F = F_1 + \dots + F_n$.

Основою для виділення факторів стали критерії, які характеризують складові інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу. Оцінюються критерії шляхом використання різних методів: вивчення документів, співбесід, анкетування, проведення експертної оцінки тощо. Кожний критерій (K_n) має значимість від 0 до 1, а саме:

якщо показник не проявляється, він оцінюється нулем, коли проявляється рідко – 0,25; якщо недостатньо виражений – 0,50; і відповідно 0, 75 і 1 – у разі частого прояву і оптимального вираження. Для кожного фактору і критерію попередньо визначено вагомість – M_n і V_n . Таким чином, кожний фактор обчислюється за формулою, наприклад: $F_1 = m_1(V_1K_1 + V_2K_2 + V_3K_3)$.

Формули для визначення рівня інтелектуального капіталу наведені в Табл.2 (стовп.1), технологія оцінювання наведена в табл.3.

Таблиця 3

Технологія оцінювання рівня інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу ЗЗСО

$K_n = 0,00$ – показник не проявляється		
$K_n = 0,25$ – показник проявляється рідко;		
$K_n = 0,50$ – показник недостатньо виражений;		
$K_n = 0,75$ – показник проявляється часто і достатньо виражений;		
$K_n = 1,00$ – показник проявляється і виражений оптимально.		
Загальний рівень інтелектуального капіталу: $F = F_1 + F_2 + F_3 + F_4 + \dots$		
Відповідно до отриманих результатів визначається рівень оцінки інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу ЗЗСО :		
$0 < F \leq 0,5$ – рівень низький;		
$0,5 < F \leq 0,75$ – рівень середній;		
$0,75 < F \leq 0,95$ – рівень достатній;		
$0,95 < F \leq 1$ – рівень високий.		

Розроблена модель може слугувати керівникам ЗЗСО для оцінювання, а в подальшому – для підтримання та розвитку інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу, зокрема його складових: інтелектуальної власності, кваліфікаційного потенціалу педагогів, інформаційно-методичного забезпечення, забезпечення кадрового розвитку, партнерських комунікацій та навчальних досягнень здобувачів освіти.

Підбиваючи підсумки дослідження можна зробити такі **висновки**:

1. Наразі актуальною проблемою сьогодення є поліпшення іміджу закладів загальної середньої освіти, однією з умов чого є розвиток інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу. Окрім цієї визначеної умови на імідж ЗЗСО впливають особистий імідж керівника ЗЗСО, інтелектуальний капітал учасників освітнього

процесу, соціально-психологічний клімат колективу та зовнішній вигляд закладу освіти.

2. Встановлено, що нагальною потребою є проведення низки досліджень для уточнення структури інтелектуального капіталу ЗЗСО та особливо його впливу на поліпшення іміджу ЗЗСО.

3. У результаті проведених наукових пошуків також встановлено такі

складові інтелектуального капіталу закладу загальної середньої освіти, як інтелектуальну власність, кваліфікаційний потенціал педагогів, інформаційно-методичне забезпечення, забезпечення кадрового розвитку, партнерські комунікації та навчальні досягнення здобувачів освіти.

4. Аналіз заявленої проблематики довів необхідність розробки факторно-критеріальної моделі оцінювання рівня інтелектуального капіталу. Для цього було використано кваліметричний підхід як основу для

створення сучасних інноваційних технологій. Запропонована кваліметрична модель дає можливість оцінити рівень інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу, наочно визначити «сильні» та «слабкі» цієї важливої складової поліпшення іміджу, а в подальшому для підтримання та розвитку інтелектуального капіталу учасників освітнього процесу.

Досліджені та висвітлені в статті актуальні питання створюють перспективу подальших наукових досліджень із зазначеної проблеми.

Список використаних джерел

1. Алексєнко К. Формуємо імідж навчального закладу / К. Алексєнко // Практика управління закладом освіти. – 2016. – № 01. – С. 12–25.
2. Атаманська К. І. Теоретичні аспекти поняття іміджу в наукових дослідженнях / К. І. Атаманська // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. – 2012. – Вип. 37 (2). – С. 28–32.
3. Єльнікова Г. В. Технологія інструментарію кількісного вимірювання якості освіти в навчальному закладі [Електронний ресурс] / Г. В. Єльнікова. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/6922/1/pdf>; Дата звернення 10.08.2019р.
4. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. - Дата звернення 10.08.2019р.
5. Зуєвська І. Критерії ефективності позитивного іміджу школи / І. Зуєвська // Директор школи. – 2006. – № 2 (386). – С. 10–13.
6. Ілляшенко С. М. Інтелектуальний капітал ВНЗ як запорука його інноваційного розвитку: сутність, структура, підходи до оцінки / С. М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 1. – С. 145–154.
7. Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире / В. Л. Иноземцев. – М. : Academia; Наука, 1988. – 640 с.
8. Лунячек В. Е. Захист об'єктів інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти: проблеми на сучасному етапі / В. Е. Лунячек, Н. Л. Кравчук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Харків : УІПА, 2019. – Вип. 62. – С. 36–44.
9. Лунячек В. Е. Професійний розвиток працівників системи загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності : монографія / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, Н. С. Фесенко. – Харків : ФОП Панов, 2018. – 224 с.
10. Малишева О. П. Нові стандарти атестації педагогічних працівників / О. П. Малишева. – Київ : Література ЛТД, 2012. – 240 с.
11. Мельник Л. Г. Экономика информации и информационные системы предприятия : учебн.

Подальші теоретико-прикладні дослідження

Перспективним напрямом досліджень цієї проблематики є визначення складових оцінювання іміджу закладу загальної середньої освіти; розроблення факторно-критеріальної моделі оцінювання іміджу закладу загальної середньої освіти; аналіз ролі керівника ЗЗСО у формуванні та поліпшенні іміджу закладу загальної середньої освіти.

пособ. / Л. Г. Мельник, С. Н. Ілляшенко, В. А. Касьяненко. – Суми : Университетская книга, 2004. – 400 с.

12. Піняк І. Інтелектуальний капітал вищого навчального закладу: структура та функціонал [Електронний ресурс] / І. Піняк. – Режим доступу : http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21172/2/SEIED_2017_Pinyak_I-Intellectual_capital_of_thehigher_60-62.pdf - Дата звернення 10.08.2019р.

13. Понедільчук Т. В. Інтелектуальний капітал: сутність та методи оцінки [Електронний ресурс] / Т. В. Понедільчук // Ефективна економіка. – 2014. – № 6. – Режим доступу : <http://www.rivneosun.com.ua/metodichn-materiali/statt/vlasik-n-f-m-dzh-zakladu-iogo-vpliv-na-k.html> - Дата звернення 10.08.2019р.

14. Про затвердження переліку кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2015 № 1109 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1109-2015-%D0%BF> - Дата звернення 10.08.2019р.

15. Сушко С. Сучасна модель управління гімназією / С. Сушко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – № 3. – С. 85–100.

16. Тарасенко І. Розвиток педагогічного персоналу як складова формування іміджу закладу загальної середньої освіти / І. Тарасенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Харків : УІПА, 2018. – Вип. 61. – С. 137–145.

17. Тарасенко І. Імідж закладу освіти: понятійно-термінологічні аспекти / І. Тарасенко // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації». – Переяслав-Хмельницький, 2019. – № 44. – С. 260–263.

18. Ткаченко О. О. Імідж навчального закладу: поняття та сутність / О. О. Ткаченко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2016. – № 1. – С. 95–101.

References

1. Aliksieienko, K 2016, 'Formuiemo imidzh navchalnogo zakladu'[Forming the image of the school], *Praktyka upravlinnia zakladom osvity*, no. 01, pp. 12-25.
2. Atamanska, KI 2012, 'Teoretychni aspekty poniattia imidzhu v naukovykh

doslidzhenniakh'[Theoretical aspects of the concept of image in scientific research], *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Pedahohika i psykholohiia*, iss. 37 (2), pp. 28-32.

3. Ielnykova, HV n.d., *Tekhnolohiia instrumentarii kilkisnoho vymyruvannia yakosti osvity v navchalnomu zakladi*, [Technology tools for quantitative measurement of educational quality in an educational institution] viewed 10 August 2019, <<http://lib.iitta.gov.ua/6922/1/pdf>>.

4. Zakon Ukrainy Pro osvitu, [About education: Law of Ukraine] no. 2145-VIII vid 05.09.2017, viewed 10 August 2019, <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>>

5. Zuiivska, I 2006, 'Kryterii efektyvnosti pozytyvnoho imidzhu shkoly' [Performance criteria for a positive school image], *Dyrektor shkoly*, no. 2 (386), pp. 10-13.

6. Illiashenko, SM 2011, 'Intelektualnyi kapital VNZ yak zaporuka yoho innovatsiinoho rozvytku: sutnist, struktura, pidkhody do otsinky' [The intellectual capital of the university as a key to its innovative development: essence, structure, approaches to evaluation], *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no. 1, pp. 145-154.

7. Inozemcev, VL 1988, *Za predelami jekonomicheskogo obshhestva. Postindustrialnye teorii i postjekonomicheskie tendencii v sovremennom mire*, [The intellectual capital of the university as a key to its innovative development: essence, structure, approaches to evaluation] Academia, Nauka, Moskva.

8. Luniachek, VE & Kravchuk, NL 2019, 'Zakhyst obektiv intelektualnoi vlasnosti v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: problemy na suchasnomu etapi' [Protecting Intellectual Property in General Secondary Education: Current Issues], *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, Ukrainiska inzhenerno-pedahohichna akademiia, Kharkiv, iss. 62, pp. 36-44.

9. Luniachek, VE, Ruban, NP & Fesenko, NS 2018, *Profesiyni rozvytok pratsivnykiv systemy zahalnoi serednoi osvity v sferi intelektualnoi vlasnosti*, [Professional development of employees of the general secondary education system in the field of intellectual property] FOP Panov, Kharkiv.

10. Malysheva, OP 2012, *Novi standarty atestatsii pedahohichnykh pratsivnykiv*, [New standards of certification of pedagogical staff] Literatura LTD, Kyiv.

11. Melnik, LG, Iljashenko, SN & Kasjanenko, VA 2004, *Jekonomika informacii i informacionnye sistemy predpriiatija*, [Economics of information and

information systems of the enterprise] Universitetskaja kniga, Sumy.

12. Piniak, I n.d., *Intelektualnyi kapital vyshchoho navchalnoho zakladu: struktura ta funktsional*, [Intellectual capital of higher education institution: structure and function] viewed 10 August 2019, <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21172/2/SEIED_2017_Pinyak_I-Intellectual_capital_of_thehigher_60-62.pdf>.

13. Ponedilchuk, TV 2014, 'Intelektualnyi kapital: sutnist ta metody otsinky' [Intellectual capital: the essence and methods of valuation], *Efektivna ekonomika*, no. 6, viewed 10 August 2019, <<http://www.rivneosun.com.ua/metodichn-materiali/statt/vlasik-n-f-m-dzh-zakladu-iogo-vpliv-na-k.htm>>.

14. Kabinet Ministriv Ukrainy 2015, *Postanova Pro zatverdzhennia pereliku kvalifikatsiinykh katehori i pedahohichnykh zvan pedahohichnykh pratsivnykiv vid 23.12.2015 no. 1109*, [On approval of the list of qualification categories and pedagogical titles of pedagogical workers: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 23.12.2015 No. 1109] viewed 10 August 2019, <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1109-2015-%D0%BF>>.

15. Sushko, S 2003, 'Suchasna model upravlinnia himnaziieiu' [Modern model of high school management], *Dyrektor shkoly*, litseiu, himnazii, no. 3, pp. 85-100.

16. Tarasenko, I 2018, 'Rozvytok pedahohichnoho personalu yak skladova formuvannia imidzhu zakladu zahalnoi serednoi osvity' [Development of teaching staff as a component of forming the image of a general secondary education institution], *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, Ukrainiska inzhenerno-pedahohichna akademiia, Kharkiv, iss. 61, pp. 137-145.

17. Tarasenko, I 2019, 'Imidzh zakladu osvity: poniattiino-terminolohichni aspekty' [Image of educational institution: conceptual and terminological aspects], *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii Tendentsii ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii*, Pereiaslav-Khmelnytskyi, no. 44, pp. 260-263.

18. Tkachenko, OO 2016, 'Imidzh navchalnoho zakladu: poniattia ta sutnist' [The image of the school: concept and essence], *Bibleotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, no. 1, pp. 95-101.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2019 р.